

PROLOG

V roce 1961 táhlo Stanleyemu Martinovi Lieberovi na čtyřicítku a musel se dívat, jak komiksová branže, ve které se dělal po víc než dvě desítky let, usychá a vadne.

Nedávno jej přinutili, aby vyhodil všechny výtvarníky, a tak seděl sám v komiksovém oddělení ledabyle pojmenované firmy vydavatele Martina Goodmana Magazine Management Company, kde ho už jako pubertáka zaměstnali za osm dolarů týdně. Kdysi toužil stát se spisovatelem, ale nikdy se k tomu nepropracoval a vypadalo dost nepravděpodobně, že by do romantických a westernových komiksů a komiksů o monstrech, které pořád produkovala jejich společnost, dokázal dostat nějaké velké myšlenky. Zašil se do tichého koutku a jeho pracovní den nezdobilo nic lepšího než psaní sprostých vtipů pro masturbační rádoby humorné knihy s názvy jako *Blushing Blurbs: A Ribald Reader for the Bon Vivant* (Necudné nápady: Čtverácká čítanka pro bonvivány) nebo *Golfers Anonymous*. Protože nechtěl používat vlastní jméno, podepisoval to „Stan Lee“.

PAK ZASÁHL OSUD (NEBO SE TO TAK LÍČIVÁ) v podobě partie golfu mezi Martinem Goodmanem a Jackem Liebowitzem, šéfem konkurenčního vydavatelství DC Comics. Liebowitz údajně Goodmanovi řekl, že u DC naházeli dohromady některé nejoblíbenější postavy – Supermana, Batmana, Wonder Woman, Green Lanterna – a když z nich udělali jediný titul o superskupině *The Justice League of America*, byl z toho nečekaný hit. Takže Goodman nakráčel do redakce s úkolem pro Leeho: *ukradni ten nápad a vytvoř tým superhrdinů*. Jenže Lee už měl za sebou několik pokusů o oživení superhrdinů. Šel domů k manželce Joanie a oznámil jí, že s tím

konečně praští. Vymluvila mu to. „Prostě udělej, co po tobě chce,“ naléhala. „Zpracuj do toho svoje nápady. Co ti můžou udělat, vyhodit tě?“

„Trvalo mi pěkných pár dnů, než jsem si sepsal asi milión poznámek,“ vzpomínal Lee po letech, „přeškrtal je a zapsal si milión dalších, až mi konečně zbyly čtyři postavy, o kterých jsem si myslel, že by mohly fungovat jako tým... Napsal jsem synopsi se základními charakteristikami nových postav a k tomu poněkud neobvyklý děj a dal jsem to svému nejspolehlivějšímu výtvarníkovi, neuvěřitelně nadanému Jacku Kirbymu.“

Takhle se Stan Lee rozpomínal na zrod *Fantastic Four* a stejně jej svým nenapodobitelným bujarým stylem znovu a znovu líčil i v následujících desetiletích. Jack Kirby, který svou cestu k hvězdné slávě zahájil ve čtyřicátých letech, když jako jeden ze spoluvůrců pro Goodmana vymyslel kultovní postavu jménem Captain America, to ale později vykládal jinak. „Marvel byl doslova na huntě, a když jsem tam dorazil, prakticky už stěhováci tahali nábytek,“ tvrdí Kirby. „Začínalo stěhování a Stan tam seděl a brečel. Řekl jsem jim, ať to celé pozdrží, a zařekl jsem se, že jim dám takové tituly, které vystřelí prodeje nahoru a udrží je v branži.“

Jisté je aspoň tolik: v polovině roku 1961 Lee a Kirby dali dohromady pětadvacet stran textu a obrazu, připlácli na to rychle spíchnuté logo, a už se tisíce výtisků *Fantastic Four* #1 rozvážely do novinových stánků i otočných stojánků po celé zemi, kde je vmáčkli mezi poslední sešity řad *Millie the Model* a *Kid Colt Outlaw*.

FANTASTIC FOUR, TO NEBYLA JEN KOPIE *JUSTICE LEAGUE*, kterou si objednal Goodman – v prvním sešitě hlavní postavy ani neměly kostýmy; a co bylo ještě divnější, neustále se hašteřily. Ještě nikdy nebyl žádný komiksový tým tak různorodý, ještě nikdy nesestával z tak odlišných osobností. Jako téměř revoluční kudrlinka působilo, že protagonista jménem Thing byl dokonce vytvořen jako „ranař – vlastně ani ne moc kladná postava“, který se může kdykoli zbláznit a něco vyvést. Úplně něco jiného než bezúhonní občané typu Supermana a Green Lanterna. Ale sešit se prodával, a to rychle, a do kanceláří firmy Magazine Management se začaly valit dopisy od fanoušků. Kniha něco podnítila, nějaký zápal, jaký Lee zatím neznal.

Lee a další stálý tvůrce komiksů s obludami, výtvarník Steve Ditko, brzy uvedli na scénu „Spider-Mana“, což byl pod maskou prostě Peter Parker, našťvaný nezletilý šprt, který někdy měl co dělat, aby se rozhodl

správně. Náladový, neoblíbený kluk jako superhrdina? To tu ještě nikdy nebylo. Ale i Spider-Man kápnul čtenářům do noty.

Vydavatelství Magazine Management honem nasekalo další nevyrovnané výtvořiny, hrdiny s takovou dávkou mravní nejednoznačnosti, aby byli pro děti studené války v posledních okamžicích před Lyndonem Johnsonem a Beatles to pravé. V pouhých několika měsících seznámili čtenáře s výzkumníkem, kterého radiace proměnila v násilnickou zelenou potvoru, s částečně invalidním studentem medicíny, který se proměnil v boha hromu, s jistým obchodníkem se zbraněmi, jenž si vyrobil kovový oblek pro boj s komouši, a taky s jedním vyhořelým egocentrickým chirurgem, který našel své pravé poslání v okultních vědách. Byli to hrdinové na hliněných nohou, často poznamenaní osamělostí a pochybami. A i ti sebevědomější z nich si uvědomovali, že do zbytku světa nezapadají.

Lee a jeho nepočtená stáj tvůrců na volné noze a ve středním věku, kteří se lopotili v médiu většinou společnosti opomíjeném nebo vysmívaném, to byly taky svým způsobem ztracené existence. Jenže teď jejich práce začala přitahovat čtenáře a začala se rozvíjet celá komunita zapálených obdivovatelů. Vznikalo společenství, které nejenže se zpočátku nacházelo pod rozlišovací schopností mediálního zájmu, ale nemělo dokonce ani jméno, které by si mohlo vetknout do štítu: Goodmanova komiksová divize, dříve známá nejvíce pod názvem Timely Comics, teď sešity publikovala pod desítkou různých a téměř anonymních firemních jmen od Atlas až po Zenith, která byla vidět jen drobným tiskem v copyrightech sešitů. Až ke konci roku 1962 se Goodman a Lee dohodli, že nově oživenou divizi opatří značkou Marvel Comics.

BARVITÉ VÝTVORY MARVELU – FANTASTIC FOUR, Spider-Man, Incredible Hulk, Thor, Iron Man a Doctor Strange – položily základy pro soběstačný fikční konstrukt zvaný „Marvel Universe“ – a v tomto marvelovském vesmíru se dobrodružství všech hrdinů velice složitě proplétala. Rychle se rozpínající svět se brzy obohatil: přibyli např. X-Men, skupina pronásledovaných mutantských školáků, jejichž boj proti diskriminaci probíhal paralelně s hnutím za občanská práva, anebo Daredevil, slepý advokát, jehož ostatní smysly se zostrily na nadlidskou úroveň. Následovali Black Widow, Hawkeye, Silver Surfer a bezpočet dalších. Marvel po dvaceti

centech za sešit dodával fascinujícím způsobem dysfunkční protagonisty, literární kudrlinky a uchvacující obrázky, a to jak menším dětem, tak i studentům elitních vysokých škol nebo hippies.

V roce 1965 se jak Spider-Man, tak i Hulk prodrali na seznam osmadvaceti vysokoškolských idolů, který sestavil časopis *Esquire*, vedle Johna F. Kennedyho a Boba Dylana. „Marvel často přepíná pseudovědeckou představitelost daleko do fantasmagorických jiných dimenzí, problémů času a prostoru, ba i do zcela teologické představy stvoření,“ rozplýval se jeden student z Cornellu. „Příběhy jsou skvěle kreslené, a to téměř halucinogenně. Dokonce i příběhy obyčejných smrtelníků jsou ilustrovány tak, že i poslední panel má stejně dramatickou kompozici jako cokoli, co kdy světil filmovému pásu Orson Welles.“

„KUPŘEDU HLEĎTE, PRAVOVĚRNÍ!“

Na posledních stránkách sešitů Stan Lee oslovoval marvelovské publikum žoviálně a nadšeně, aby si čtenáři připadali jako členové nějakého exkluzivního klubu. I když většina příběhů vznikala v tichu a klidu domovů externích autorů, Lee vykresloval bezútesné kanceláře Marvelu jako „Dům nápadů“, přeplněný živě debatujícími lidmi, čímž se vlastně v myšlenkách navracel do rušných dob se spoustou psacích stolů, které poznal kdysi, ale které teď existovaly jen v jeho představách. Leeho pravidelné „Bullpen Bulletins“ se svou křiklavou familiárností a zvýrazňováním za pomoci velkých písmen a vykřičníků dokázaly jako něco úžasného podat dokonce i obyčejné pracoviště. „Všeobecně se to neví, ale mnozí z našich bodrých marvelovských tvůrců jsou také nadanými vypravěči! Tak například Stanovi úplně stačí, aby profíkům, jako jsou JACK ‚KING‘ KIRBY, úžasný DON HECK nebo skvělý DICK AYERS, dal pouhý zárodek nápadu, a oni za pochodu, při kreslení a rozvíjení děje vytvoří vše do nejmenších podrobností. A pak náš vůdce prostě vezme hotové kresby a dodá všechny dialogy a popisky! Zní to složitě? Možná, ale je to jen další důvod, proč vám tuhle osvědčenou marvelovskou magii nemůžeme přinést nikdo jiný!“ Uchvácení čtenáři, kteří hltali každé nakouknutí za kulisy, se brzy obeznámili se jmény všech přispěvatelů, od inkerů a lettererů až po recepčního a šéfa výroby. Když Lee založil oficiální fanklub – „Merry Marvel Marching Society“ –, zaplatilo za členství po jednom dolaru padesát tisíc fanoušků. Podobně jako u jejich postav se

i Marvel Comics, dříve slabošský nýmand svojí branže, změnil ve skvělý případ amerického úspěchu.

„VYPADÁ TO, ŽE TO DOBŘE FUNGUJE,“ napsal jednou Stan Lee v dopisu, kde popisoval pracovní postupy u Marvelu, „i když bych asi nikomu nedoporučil, aby takový systém taky zkusil.“ To uspořádání opravdu mělo svoje nevýhody, zvláště když Lee přepouštěl stále víc rozvíjení zápletek jednotlivým autorům a někteří z nich začali mít pocit, že odvádějí většinu těžké práce a dostávají za ni méně uznání, než kolik si zaslouží. Steve Ditko, který vštípil Spider-Manovi jeho melancholii a od něhož dostal Doctor Strange svůj halucinační elán, firmu opustil; Spider-Man a Doctor Strange zůstali. Jack Kirby, který téměř bez pomoci vychrlil záplavu důmyslných kostýmů, ohromujících akčních scén a složitých bájí o tajných mimozemských rasách, odešel – ale Hulk, Fantastic Four a X-Men setrvali.

Komiksový průmysl sice stále trpěl cyklickými poklesy, ale Stan Lee dál horečně pracoval a byl pevně odhodlán už nikdy nesedět v té pracovní kóji v koutě. Na začátku sedmdesátých let spolu se svým zástupcem Royem Thomasem, což byl fanoušek, ze kterého se stal profesionál, ucpali personální díry novou generací tvůrců, vykulených dvacetiletých kluků, kteří hrdě vystavovali své staré odznaky Merry Marvel Marching Society, jako by to byla povolení porušovat pravidla. Vzali sice za své to, na co se pamatovali jako na ducha Marvelu, ale začali do čtyřbarevných sešitů, jež se dostávaly do otočných stojanů v prodejnách opatřené přátelskými nápisy „Hej, děcka – komiks!“, pašovat kontrakulturní ideje. Lee si toho sotva všiml. Martin Goodman firmu prodal, a jakmile noví majitelé dali Leemu vrchní velení, začal se věnovat smlouvám s televizemi a filmovými společnostmi, ve kterých viděl pro Marvel jízdenku pryč z překotné komiksové branže.

V následujících desetiletích Lee neúnavně pokračoval ve svém tažení za hollywoodským triumfem a vydavatelské otěže u Marvelu putovaly mezi redaktory, kteří zběsile zápolili s ambicemi tvůrců a s vrtkavostí trhu, a majiteli – od mizerných konsorcií působících v zábavním průmyslu až po miliardářské spekulanty –, kteří se stále silnější posedlostí usilovali o maximalizaci zisku za každou cenu.

PO CELOU TU DOBU SEM V JEDNOM nepřestávajícím proudu přicházeli a odsud zase odcházeli scenáristé a výtvarníci a každý přispěl nějakými svými výtvary, anebo tím, že rozvinul ty už existující. Všechno to pohlcoval Marvel Universe; nabaloval se jako obrovská sněhová koule na prudkém svahu a expandoval tak, až se z něj stal nejspletitější umělý příběh v dějinách světa: tisíce a tisíce propojených postav a epizod. Pro celé generace čtenářů se Marvel stal tou nejskvělejší mytologií moderní doby.

Jenže tvůrci mýtu nebyli nějací nepřítomní, dávno umrlí Homéři a Hésiodové. Vláčeli těžké káry majetnických vztahů k postavám a příběhům, vlastních citových a finančních zádrhelů, a tak se z chození tam a ven skrze neustále se otáčející dveře firmy stával namáhavý a někdy bolestný proces. A jak šel čas, stále sílila vlna zmařených přátelství, profesních zrad, urputných soudních pří a předčasných úmrtí.

Vesmír se rozpínal.